

mgr Tomasz Burdzik

Uniwersytet Śląski

E-mail: tomasz.burdzik@gmail.com

**Recenzja 3 artykułów dr Daniela Wiśniewskiego
(Instytut Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet Opolski w Opolu)**

INFORMACJA

- **TEKST ZAWIERA ZESTAWIENIE ZAPOŻYCZEŃ Z 3 ARTYKUŁÓW DR DANIELA WIŚNIEWSKIEGO**

Zestawienie zapożyczeń w artykule autorstwa dr Daniela Wiśniewskiego
„Komunikacja w społeczeństwie wielokulturowym: wzmacnianie czy zanikanie tożsamości”
(Wiśniewski, D. (2015). *Komunikacja w społeczeństwie wielokulturowym: wzmacnianie czy
zanikanie tożsamości. Pogranicze. Studia społeczne.*, 25, 235–244)

dostępnym na:

[http://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/3084/4/art %26 nota.pdf](http://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/3084/4/art_%26_nota.pdf)

[cytowanego poniżej jako (Wiśniewski, 2015a)]

z artykułów:

Bajkowski, T. (2013). Rodzinne uwarunkowania kompetencji do komunikacji międzykulturowej młodzieży. W J. Nikitorowicz, M. Sobiecki, W. Danielewicz, J. Muszyńska, D. Misiejuk, i T. Bajkowski (Red.), *Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych* (ss. 82–101). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, Uniwersytet w Białymstoku. Pobrano z

[http://pedagogika.uwb.edu.pl/files/file/PDF/PUBLIKACJE/Kompetencje do komunikacji miedzykulturowej.pdf](http://pedagogika.uwb.edu.pl/files/file/PDF/PUBLIKACJE/Kompetencje_do_komunikacji_miedzykulturowej.pdf)

Burdzik, T. (2013). Tradycja a kształt kultury w czasach globalizacji. *Kultura i Historia*, (23).

Pobrano z <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/4715>

- Ciupińska, B. (2005). Doskonalenie relacji międzyludzkich wyzwaniem społeczeństwa XXI wieku. *Przedsiębiorczość - Edukacja*, 1(0), 153–157. Pobrano z <http://p-e.up.krakow.pl/article/view/731>
- Janota, M. (2012). Wielokulturowa droga do sukcesu. *Gazeta MSP*, (7(123)). Pobrano z http://gazeta-msp.pl/?id=pokaz_artykul&indeks_artykulu=2098
- Mamzer, H. (2001). Wielokulturowość- czy wyzwolenie z więzów etnocentryzmu? *Przegląd Bydgoski*, (XII), 33–43. Pobrano z http://www.hfhrpol.waw.pl/wielokulturowosc/documents/doc_68.pdf
- Miotk, W. (2011, styczeń 14). Zagrożenie wielokulturowości(ą)? Pobrano z <http://www.miotk.eu/filozofia-socjologia-zagrozenie-wielokulturowoscia.html>
- Nikitorowicz, J. (2013). Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych. Wprowadzenie w realizowaną problematykę. W T. Bajkowski, J. Nikitorowicz, M. Sobecki, W. Danielewicz, J. Muszyńska, i D. Misiejuk (Red.), *Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych* (ss. 4–12). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, Uniwersytet w Białymstoku. Pobrano z http://pedagogika.uwb.edu.pl/files/file/PDF/PUBLIKACJE/Kompetencje_do_komunikacji_miedzykulturowej.pdf

Zapóżylenie nr 1

„Poczucie przynależności do określonego miejsca jest niezbędne dla konstruowania własnej tożsamości; znajduje to swoje uzasadnienie również w tradycji, będącej formą przekazu wartości budujących poczucie własnej odrębności:

Tradycja rości sobie prawo do posiadania uprzywilejowanego rozumienia czasu; ma jednak skłonność do czynienia tego samego wobec przestrzeni. To właśnie uprzywilejowana przestrzeń pozwala na zachowanie różnic między tradycyjnymi wierzeniami i praktykami. Każda tradycja jest zawsze w jakimś sensie zakorzeniona w kontekście miejsca, z którego się wywodzi, lub miejsc mających dla niej szczególne znaczenie [Giddens 2009: 110].„
(Wiśniewski, 2015a, s. 238–239)

„Poczucie przynależności do określonego miejsca jest niezbędne dla konstruowania własnej tożsamości; znajduje to swoje uzasadnienie również w tradycji, będącej formą przekazu wartości budujących poczucie własnej odrębności: „Tradycja rości sobie prawo do posiadania uprzywilejowanego rozumienia czasu; ma jednak skłonność do czynienia tego samego wobec przestrzeni. To właśnie uprzywilejowana przestrzeń pozwala na zachowanie różnic między tradycyjnymi wierzeniami i praktykami. Każda tradycja jest zawsze w jakimś sensie

zakorzeniona w kontekście miejsca, z którego się wywodzi, lub miejsc mających dla niej szczególne znaczenie” (Giddens, 2009, 110). ” **(Burdzik, 2013)**

Zapózyczenie nr 2

„Charakter relacji jednostka – otoczenie wynika z potrzeby zapewnienia sobie miejsca odniesienia w stosunku do zmieniającej się rzeczywistości. Przestrzeń najbliższa jednostce z racji codziennych interakcji zachodzących na jej obszarze daje poczucie bezpieczeństwa:

A zatem tożsamość buduje się za pośrednictwem tradycji. Niezależnie od tego, czy indywidualna, czy zbiorowa, tożsamość zakłada istnienie znaczenia; zakłada jednak również [...] nieustanny proces odtwarzania i reinterpretacji. Tożsamość to stworzenie niezmienności w czasie, zbudowanie łączności między przeszłością a przewidywaną przyszłością. We wszystkich społeczeństwach utrzymanie jednostkowej tożsamości i połączenie jej z szerszymi tożsamościami społecznymi służy jako podstawowe narzędzie zapewnienia bezpieczeństwa ontologicznego. Niepokój psychologiczny to jedna z głównych sił pozwalających tradycji na wytworzenie tak silnych więzów emocjonalnych po stronie (wierzącego). Częste, jeśli nie powszechne zagrożenia dla integralności tradycji doświadczane są jako zagrożenia dla integralności (ja) [Giddens 2009: 109].

Odrębność danej zbiorowości wyartykułowana w tradycji jest wyznaczona przez granicę, między tym, co własne a tym, co obce. Wynika to z konieczności potwierdzenia własnej tożsamości w celu konsolidacji zbiorowości w obliczu możliwego zagrożenia.” **(Wiśniewski, 2015a, s. 239)**

„Charakter relacji jednostka – otoczenie wynika z potrzeby zapewnienia sobie miejsca odniesienia w stosunku do zmieniającej się rzeczywistości. Przestrzeń najbliższa jednostce z racji codziennych interakcji zachodzących na jej obszarze daje poczucie bezpieczeństwa: „A zatem tożsamość buduje się za pośrednictwem tradycji. Niezależnie od tego, czy indywidualna, czy zbiorowa, tożsamość zakłada istnienie znaczenia; zakłada jednak również (...) nieustanny proces odtwarzania i reinterpretacji. Tożsamość to stworzenie niezmienności w czasie, zbudowanie łączności między przeszłością a przewidywaną przyszłością. We wszystkich społeczeństwach utrzymanie jednostkowej tożsamości i połączenie jej z szerszymi tożsamościami społecznymi służy jako podstawowe narzędzie zapewnienia bezpieczeństwa ontologicznego. Niepokój psychologiczny to jedna z głównych sił pozwalających tradycji na wytworzenie tak silnych więzów emocjonalnych po stronie «wierzącego». Częste, jeśli nie powszechne zagrożenia dla integralności tradycji doświadczane są jako zagrożenia dla integralności «ja»” (Giddens, 2009, 109). Odrębność danej zbiorowości wyartykułowana w tradycji jest wyznaczona przez granicę, między tym, co własne, a tym, co obce. Wynika to z konieczności potwierdzenia własnej tożsamości w celu konsolidacji zbiorowości w obliczu możliwego zagrożenia.” **(Burdzik, 2013)**

Zapożyczenie nr 3

„Procesy globalizacyjne mają wpływ na kształtowanie się kultury. Dyfuzja towarów i usług zmienia dotychczasowe zapatrywania na sposób zachowania w określonych sytuacjach, jak np. celebrowanie świąt.” (Wiśniewski, 2015a, ss. 241–242)

„Procesy globalizacyjne mają wpływ na kształtowanie się kultury. Dyfuzja towarów i usług zmienia dotychczasowe zapatrywania na sposób zachowania w określonych sytuacjach, również celebrowanie świąt.” (Burdzik, 2013)

Zapożyczenie nr 4

„Tradycyjne tożsamości społeczności narodowych, jak również lokalnych, są narażone na powolną zmianę istniejących zapatrywań na celebrowanie świąt dotychczasowo ważnych dla zbiorowości. Jak zauważa Marian Golka, „globalizacja i kultura masowa uruchomiły – paradoksalnie – zapotrzebowanie na różne lokalne i jednostkowe tożsamości na niespotykaną dotąd skalę” [Golka 2012: 158]. Nie oznacza to od razu drastycznej konwersji i odsunięcia dotychczasowych form spędzania kulturowo określonego czasu, ale uzupełnienie go o nowe, obce elementy, szeroko propagowane w dyskursie medialnym, przy jednoczesnym pomijaniu rzeczywistego dziedzictwa kulturowego związanego z danym terytorium. Globalizacja zmienia charakter przestrzeni; wydarzenia rozgrywające się na jednym końcu globu mogą mieć wpływ na sytuację na drugim końcu i *vice versa*; „Zmieniła się technologia wspomagająca nasze sposoby przemieszczania się, a zwiększająca się liczba mediów sięga poza granice krajów, aby wysuwać roszczenia do naszych zmysłów” [Hannerz 2006: 15].” (Wiśniewski, 2015a, s. 241–242)

„Tradycyjne tożsamości społeczności narodowych, jak również lokalnych, są narażone na powolną zmianę istniejących zapatrywań na celebrowanie świąt dotychczasowo ważnych dla zbiorowości. Jak zauważa Marian Golka, „Globalizacja i kultura masowa uruchomiły – paradoksalnie – zapotrzebowanie na różne lokalne i jednostkowe tożsamości na niespotykaną dotąd skalę (...)” (Golka, 2012, 158). Nie oznacza to od razu drastycznej konwersji i odsunięcia dotychczasowych form spędzania kulturowo określonego czasu, ale uzupełnienie go o nowe, obce elementy, szeroko propagowane w dyskursie medialnym, przy jednoczesnym pomijaniu rzeczywistego dziedzictwa kulturowego związanego z danym terytorium. Globalizacja zmienia charakter przestrzeni; wydarzenia rozgrywające się na jednym końcu globu mogą mieć wpływ na sytuację na drugim końcu, i *vice versa*; „Zmieniła się technologia wspomagająca nasze sposoby przemieszczania się, a zwiększająca się liczba mediów sięga poza granice krajów, aby wysuwać roszczenia do naszych zmysłów” (Hannerz, 2006, 15).” (Burdzik, 2013)

Zapożyczenie nr 5

„Procesy globalizacyjne zmieniają tradycyjne postrzeganie tożsamości, poprzez konfrontację z inną kulturą, której elementy *volens nolens* są wcielane w poczet praktyk kulturowych osób mających doświadczenia z odrębnością innych kultur. Tradycja jako zbiór owych elementów podlega zmianom, będących wynikiem otwartości społeczeństwa na nowe doświadczenia przeżywania świąt w sposób odmienny od przyjętego, dyfuzji elementów kulturowych w

wyniku procesów globalizacyjnych. Kulturowy wymiar przenikania również zdaje się mieć deterministyczny wpływ na konstruowanie się odmienności: „We współczesnym świecie społeczność lokalną definiujemy także w kontekście zmian globalnych, czasem bezpośrednio wpływających na *mniejsze niebo czy świat najmniejszy*” [Szczepański 2011].” **(Wiśniewski, 2015a, s. 242)**

„Procesy globalizacyjne zmieniają tradycyjne postrzeganie tożsamości, poprzez konfrontację z inną kulturą, której elementy *volens nolens* są wcielane w poczet praktyk kulturowych osób mających doświadczenia z odrębnością innych kultur. Tradycja jako zbiór owych elementów podlega zmianom, będącymi wynikiem otwartości społeczeństwa na nowe doświadczenia przeżywania świąt w sposób odmienny od przyjętego, dyfuzji elementów kulturowych w wyniku procesów globalizacyjnych. Kulturowy wymiar przenikania również zdaje się mieć deterministyczny wpływ na konstruowanie się odmienności: „We współczesnym świecie społeczność lokalną definiujemy także w kontekście zmian globalnych, czasem bezpośrednio wpływających na *mniejsze niebo czy świat najmniejszy*” (Szczepański, 2011, 17).” **(Burdzik, 2013)**

Zapóżylenie nr 6

„Na skutek procesów globalizacyjnych kultura ulega zmianie, ale jej rola w kształtowaniu tożsamości pozostaje niezmienna, służąc integracji społeczności oraz kształtowaniu własnej odrębności od innych zbiorowości. Mając to na uwadze, trzeba mieć świadomość, że globalizacja powoduje zastępowanie tego, co własne, tradycyjne, przez wartości i modele „uniwersalne”, „standardowe”. Świadomość zagrożenia monokulturą prowadzi do potrzeby ochrony własnego dziedzictwa i rodzimej kultury, bez której nie ma mowy o posiadaniu własnej tożsamości.” **(Wiśniewski, 2015a, s. 242)**

„Na skutek procesów globalizacyjnych kultura ulega zmianie, jednakże jej rola w kształtowaniu tożsamości pozostaje niezmienna, służąc integracji społeczności oraz kształtowaniu własnej odrębności od innych zbiorowości. Mając to na uwadze, miejmy świadomość zastępowania tego, co własne, tradycyjne, zauważajmy konieczność ochrony własnego dziedzictwa, własnej kultury, bez której nie ma mowy o posiadaniu własnej tożsamości.” **(Burdzik, 2013)**

Zapóżylenie nr 7

„W życiu bardzo istotną cechą jest komunikacja ludzi między sobą. Jest ona procesem, który wyraża stan integracji życia zbiorowego ludzi. Niebagatelną rolę odgrywa więc to, jak ludzie komunikują się ze sobą [Filipiak 2000:26]. Współcześnie wzrasta liczba sytuacji, w których człowiek musi nawiązywać

relacje z innymi. Praca coraz częściej wymaga radzenia sobie z ludźmi, a nie rzeczami; zaspokajanie osobistych potrzeb czy realizacja celów także jest uwarunkowana współpracą z innymi, ważne jest więc, aby nawiązywane relacje dostarczały człowiekowi satysfakcji. Umiejętności interpersonalne

decydują o pomyślności w relacjach międzyosobowych. Zachodzące we współczesnym świecie zmiany wymagają od ludzi przemieszczania się i zmiany miejsca pracy. Pociąga to za sobą konieczność

nawiązywania nowych relacji. Umiejętne posługiwanie się technikami interpersonalnymi sprzyja nawiązywaniu nowych kontaktów i zacieśnianiu stosunków z ludźmi. Podejmując działania prowadzące do osiągnięcia celu, człowiek natrafia na przeszkody; także relacje międzypersonalne często naznaczone są utrudnieniami. Mogą wówczas pojawić się konflikty prowadzące nawet do zachowań agresywnych uwarunkowanych reakcją emocjonalną na sytuację przeszkody. Sprawne posługiwanie się umiejętnościami interpersonalnymi pomaga w przewyciężeniu kryzysu, chroni przed zerwaniem kontaktu z powodu niekontrolowanego wybuchu emocji.” (Wiśniewski, 2015a, ss. 4–5)

„Komunikowanie się ludzi ze sobą jest procesem, który wyraża stan integracji życia zbiorowego ludzi. Niebagatelne staje się więc to, jak ludzie komunikują się ze sobą (Filipiak, 2000, s. 26). Współcześnie wzrasta ilość sytuacji, w których człowiek musi nawiązywać relacje z innymi. Praca coraz częściej wymaga radzenia sobie z ludźmi a nie rzeczami, zaspokajanie osobistych potrzeb czy realizacja celów także jest uwarunkowana współpracą z innymi, ważne jest więc, aby nawiązywane relacje dostarczały człowiekowi satysfakcji. Umiejętności interpersonalne decydują o pomyślności w relacjach międzypersonalnych. Z. Zaborowski (1997) zaznacza, że zmiany zachodzące we współczesnym świecie wymagają od ludzi przemieszczania się i zmiany miejsca pracy. Pociąga to za sobą konieczność nawiązywania nowych relacji. Umiejętne posługiwanie się technikami interpersonalnymi sprzyja nawiązywaniu nowych kontaktów i zacieśnianiu stosunków z ludźmi. Człowiek podejmując działania prowadzące go do osiągnięcia celu natrafia na przeszkody, także relacje międzypersonalne często naznaczone są utrudnieniami. Mogą wówczas pojawić się konflikty prowadzące nawet do zachowań agresywnych uwarunkowanych reakcją emocjonalną na sytuację przeszkody. Sprawne posługiwanie się umiejętnościami interpersonalnymi pomaga w przewyciężeniu kryzysu, chroni przed zerwaniem kontaktu z powodu niekontrolowanego wybuchu emocji.”(Ciupińska, 2005, s. 156)

Zapózyczenie nr 8

„Do kryzysu więzi społecznej dochodzi m.in. na skutek globalizacji życia społecznego, chaosu w zakresie reguł prawnych i obyczajowych, czy bezrobocia kształtującego poczucie niepewności. Osłabieniu więzi międzyludzkich sprzyja także coraz ostrzejszy kontrast dotyczący poziomu życia oraz możliwości ekonomicznych poszczególnych członków społeczeństwa. Od ludzi żyjących w tych specyficznych warunkach, czasach zawirowań i niepewności, oczekuje się jednak świadomego udziału w życiu społecznym i gospodarczym, podejmowania przemyślanych, dojrzałych decyzji oraz przyjmowania całkowitej odpowiedzialności „za swój los”.” (Wiśniewski, 2015a, s. 6)

„Przedstawiciele nauk humanistycznych i społecznych mocno akcentują istnienie kryzysu więzi społecznej, do którego zdaniem Cz. Banacha (2002) dochodzi m.in. na skutek globalizacji życia społecznego, chaosu w zakresie reguł prawnych i obyczajowych, czy bezrobocia kształtującego poczucie niepewności. Osłabieniu więzi międzyludzkich sprzyja także coraz ostrzejszy kontrast dotyczący poziomu życia oraz możliwości ekonomicznych poszczególnych członków społeczeństwa. Od ludzi żyjących w tych specyficznych warunkach, czasach zawirowań i niepewności, oczekuje się jednak świadomego udziału w życiu społecznym i gospodarczym, podejmowania przemyślanych, dojrzałych decyzji oraz przyjmowania całkowitej odpowiedzialności „za swój los”.” (Ciupińska, 2005, s. 153)

Zapóżylenie nr 9

„Współcześnie coraz pełniej funkcjonujemy w społeczeństwie wielokulturowym. Wynika to zarówno z procesów globalizacyjnych, jak też z większej mobilności jednostek i grup społecznych. Procesy migracyjne, łatwość przemieszczania się, rozwój przestrzeni komunikacji międzyludzkiej stwarza warunki do koegzystencji kultur. Ma to swoje odzwierciedlenie w działaniach politycznych i gospodarczych, a także w codziennym życiu społecznym. Stąd rodzi się potrzeba dialogu międzykulturowego, który mógłby wyzwolić ludzi z uprzedzeń i stereotypów.” **(Wiśniewski, 2015a, s. 7)**

„Współcześnie coraz pełniej funkcjonujemy w społeczeństwie wielokulturowym. Wynika to zarówno z procesów globalizacyjnych, jak też z większej mobilności jednostek i grup społecznych. Procesy migracyjne, łatwość przemieszczania się, rozwój przestrzeni komunikacji międzyludzkiej stwarza warunki do koegzystencji kultur. Ma to swoje odzwierciedlenie w działaniach politycznych i gospodarczych, a także w codziennym życiu społecznym. Stąd rodzi się potrzeba dialogu międzykulturowego, który mógłby wyzwolić ludzi z uprzedzeń i stereotypów.” **(Bajkowski, 2013, s. 82)**

Zapóżylenie nr 10

„Odmiennym kulturom w określonej przestrzeni geograficznej może towarzyszyć silny dystans poznawczy, wyrażający się zamykaniem w obawie przed asymilacją, egzystowaniem w izolacji społecznej i całkowitym brakiem zainteresowania odmiennymi kulturami, a nawet budowaniem jedności kulturowej przez zawłaszczanie tożsamości i w efekcie tworzeniem zuni)kowanego społeczeństwa. W tym niekończącym się procesie komunikacji powstawały i powstają problemy dotyczące wzajemnego zrozumienia, komunikacji oraz współżycia w związku z ujawnianą na zewnątrz treścią kultury, zachowaniami wskazującymi na kulturową odrębność, liczbą i jakością kontaktów, ich płaszczyznami i formami, dobrowolnością i wymuszaniem komunikacji społecznej, zapożyczeniami bądź jednostronnością przyjmowania określonych wartości, otwartością na nowe oferty i ich wchłanianiem do własnego systemu czy skupianiem się wyłącznie na kultywowaniu własnych tradycji itp. Z tego głównie powodu powstają zasady polityki dotyczącej wielokulturowości oraz akty legislacyjne; stąd też w takich krajach jak Kanada czy Australia bierze się oficjalna wielokulturowość państwa. Oznacza ona prowadzenie polityki przestrzegającej zasad pełnego równouprawnienia obywateli niezależnie od pochodzenia, rasy, płci, religii.” **(Wiśniewski, 2015a, s. 7)**

„Istnieniu odmiennych kultur w określonej przestrzeni geograficznej może towarzyszyć silny dystans poznawczy, wyrażający się zamykaniem w obawie przed asymilacją, egzystowaniem w izolacji społecznej i całkowitym brakiem zainteresowania odmiennymi kulturami, a nawet budowaniem jedności kulturowej przez zawłaszczanie tożsamości i w efekcie tworzeniem zunifikowanego społeczeństwa. W tym niekończącym się procesie komunikacji powstawały i powstają problemy dotyczące wzajemnego zrozumienia oraz współżycia w związku z ujawnianą na zewnątrz treścią kultury, zachowaniami wskazującymi na kulturową odrębność, liczbą i jakością kontaktów, ich płaszczyznami i formami, dobrowolnością i wymuszaniem komunikacji społecznej, zapożyczeniami bądź jednostronnością przyjmowania określonych wartości, otwartością na nowe oferty i ich wchłanianiem do własnego systemu

czy skupianiem się wyłącznie na kultywowaniu własnych tradycji itp. Z tego głównie powodu powstają zasady polityki dotyczącej wielokulturowości oraz akty legislacyjne; stąd też w takich krajach jak Kanada czy Australia bierze się wielokulturowość oficjalna (zinstytucjonalizowana) państwa. Oznacza ona prowadzenie polityki przestrzegającej zasad pełnego równouprawnienia obywateli niezależnie od pochodzenia, rasy, płci, religii itp.” **(Nikitorowicz, 2013, s. 10)**

Zapóżylenie nr 11

„Kontakty z innymi kulturami pozwalają na poszerzenie własnych horyzontów myślowych przez ukazywanie innych standardów myślenia, pozwalają na dostrzeżenie faktu, że własne poglądy danej kultury nie są jedynymi, że istnieją inne, które mogą być równie ważne. Kontakt z innością – kierowany tendencją rozumu do samoulepszenia – nastawiony byłby więc na poszukiwanie elementów wspólnych, na bazie których nawiązywane byłoby porozumienie z innością, ta zaś mogłaby być zaakceptowana, ponieważ mieściłaby się na marginesie stworzonym przez podobieństwo dla różnicy. Kontakt z inną kulturą może więc prowadzić do porozumienia.” **(Wiśniewski, 2015a, ss. 7–8)**

„Można więc wysunąć tezę, że kontakt z innymi kulturami pozwala na poszerzenie własnych horyzontów myślowych. Poprzez ukazywanie innych standardów myślenia, pozwala na dostrzeżenie, faktu, że własne poglądy danej kultury nie są jedynymi, że istnieją inne, które mogą być równie ważne. Kontakt z innością- kierowany tendencją rozumu do samoulepszenia nastawiony byłby więc na poszukiwanie elementów wspólnych, na bazie których nawiązywane byłoby porozumienie z innością. Ta zaś- mogłaby być zaakceptowana, jako że mieściłaby się w marginesie stworzonym przez podobieństwo dla różnicy. Kontakt z inną kulturą może więc prowadzić do porozumienia.” **(Mamzer, 2001, s. 10)**

Zapóżylenie nr 12

„Podstawą owocnej i harmonijnej współpracy w środowisku wielokulturowym jest sprawna i precyzyjna komunikacja.” **(Wiśniewski, 2015a, s. 8)**

„Podstawą owocnej i harmonijnej współpracy w środowisku wielokulturowym jest sprawna i precyzyjna komunikacja.” **(Janota, 2012)**

Zapóżylenie nr 13

„Może ona mieć specyficzny charakter u różnych narodowości. To, co w naszej kulturze przyjmuje się za normalne, może być niedopuszczalne dla przedstawicieli innych obyczajowości. Dlatego ważne jest, aby umieć zrozumieć różnice w tradycjach, kulturze oraz religii, szanować je, a nie krytykować.” **(Wiśniewski, 2015a, s. 8)**

„Kolejną przeszkodą w komunikacji może być specyficzny charakter różnych narodowości. To co w naszej kulturze przyjmuje się za normalne, dla ludzi z innego kontynentu może być niedopuszczalne. Dlatego ważne jest, aby rozumieć te różnice zarówno w tradycji, kulturze, jak również religii, szanować je i nie krytykować.” **(Janota, 2012)**

Zapóżylenie nr 14

„Každy naród ma swoją specyfikę, bardzo łatwo zranić osobiste uczucia drugiej osoby.”
(Wiśniewski, 2015a, s. 8)

„Každy naród ma swoją specyfikę, bardzo łatwo zatem zranić, nawet niezamierzenie, osobiste uczucia pracownika.” **(Janota, 2012)**

Zapóżylenie nr 15

„W dobie globalizmu ludzie z wielu kultur egzystują ze sobą na co dzień. Organizacja, jako system będący w symbiozie z otoczeniem, musi dostosowywać się do zmian w nim zachodzących.” **(Wiśniewski, 2015a, s. 8)**

„W dobie globalizacji i postępu telekomunikacyjnego, ludzie z wielu kultur egzystują ze sobą na co dzień. Organizacja, jako system będący w symbiozie z otoczeniem, musi dostosowywać się do zmian w nim zachodzących.” **(Janota, 2012)**

Zapóżylenie nr 16

„Nie ma jednak możliwości doprowadzenia do pełnej i zgodnej, bezproblemowej i przyjaznej wielokulturowości. W pewnym zakresie możliwość taka jest możliwa, pod warunkiem, iż różnice aksjologiczne nie byłyby zbyt wielkie. Jakby to miało nastąpić, co jest raczej nieprawdopodobne, powstałaby monokultura i zniknęłyby wszelkie spory.” **(Wiśniewski, 2015a, s. 8)**

„Podsumowując, uważam, iż nie ma możliwości doprowadzenia do pełnej i zgodnej, bezproblemowej i przyjaznej wielokulturowości. W pewnym zakresie możliwość taka byłaby możliwa, pod warunkiem, iż różnice aksjologiczne nie byłyby zbyt wielkie. Antropolodzy niestety muszą się z tym pogodzić, iż ich zawód jest na liście zawodów zagrożonych wyginięciem. Jak to już nastąpi, powstanie jednak monokultura i zakończą się wszelkie spory.” **(Miotk, 2011)**

Zestawienie zapożyczeń w artykule autorstwa dr Daniela Wiśniewskiego „Przyczyny i skutki zagrożeń w globalnym społeczeństwie XXI w” (Wiśniewski, D. (2015).

Przyczyny i skutki zagrożeń w globalnym społeczeństwie XXI w. W S. Neslušanová, M. Niklová, i E. Jarosz (Red.), *Sociální pedagogika ve světle společenského, institucionálního a individuálního ohrožení* (ss. 284–290). Brno: Institut mezioborových studií.)

dostępnym na:

<http://mail.imsbrno.cz/home/magdalena.filipova@imsbrno.cz/Briefcase/Konference%20015/Publikace%20z%20konference%202015%20Brno.pdf>

[cytowanego poniżej jako (Wiśniewski, 2015b)]

z artykułów:

Bajkowski, T. (2013). Rodzinne uwarunkowania kompetencji do komunikacji

międzykulturowej młodzieży. W J. Nikitorowicz, M. Sobecki, W. Danielewicz, J.

Muszyńska, D. Misiejuk, i T. Bajkowski (Red.), *Kompetencje do komunikacji*

międzykulturowej w aspekcie wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych

(ss. 82–101). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, Uniwersytet w

Białymstoku. Pobrano z

http://pedagogika.uwb.edu.pl/files/file/PDF/PUBLIKACJE/Kompetencje_do_komunikacji_miedzykulturowej.pdf

Burdzik, T. (2013). Tradycja a kształt kultury w czasach globalizacji. *Kultura i Historia*, (23).

Pobrano z <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/4715>

Ciupińska, B. (2005). Doskonalenie relacji międzyludzkich wyzwaniem społeczeństwa XXI

wieku. *Przedsiębiorczość - Edukacja*, 1(0), 153–157. Pobrano z [http://p-](http://p-e.up.krakow.pl/article/view/731)

[e.up.krakow.pl/article/view/731](http://p-e.up.krakow.pl/article/view/731)

Dudzińska, A. (2009, 12). I co z naszą tożsamością. Pobrano z

http://www.humanistyka.ostnet.pl/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=65:i-co-z-nasz-tosamoci&catid=44:globalizacja-i-nie-tylko&Itemid=61

- Dyczewski, L. (2003). Kultury narodowe w dobie globalizacji. *Głos Ziemi Urzędowskiej* 2003. Pobrano z <http://gokurzedow.pl/u/gzu03/09.htm>
- Grabowska, B. (2009). Edukacja regionalna-zadania szkoły w społeczeństwie globalnym. W D. Rozmus i S. Witkowski (Red.), *Regionalizm w szkolnej edukacji Wielokulturowość Zagłębia Dąbrowskiego* (ss. 8–15). Sosnowiec - Dąbrowa Górnicza - Będzin: Instytut Zagłębiowski Wyższej Szkoły Humanitas Muzeum Miejskie „Szttygarka” Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego. Pobrano z new.wst.edu.pl/content/download/320/1842/file/Wielokulturowosc.pdf
- Janota, M. (2012). Wielokulturowa droga do sukcesu. *Gazeta MSP*, (7(123)). Pobrano z http://gazeta-msp.pl/?id=pokaz_artykul&indeks_artykulu=2098
- Konferencja: „ Oblicza kryzysu współczesnego człowieka”. (2012, wiosna). Pobrano z <http://www.doktoranci.uj.edu.pl/start/-/blogs/konferencja%3A-oblicza-kryzysu-wspolczesnego-czlowieka>
- Leśniak, M. (b.d.). EDUKACJA NA TLE PROCESÓW GLOBALIZACJI. Pobrano z <http://www.malopolska.edu.pl/plik/56/> - w metadanych pliku informacja, iż plik został utworzony 02.04.2009 r.
- Mamzer, H. (2001). Wielokulturowość- czy wyzwolenie z więzów etnocentryzmu? *Przegląd Bydgoski*, (XII), 33–43. Pobrano z http://www.hfhrpol.waw.pl/wielokulturowosc/documents/doc_68.pdf
- Michalik, U. (2005). Kształtowanie świadomości kulturowej oraz poprawianie komunikacji międzykulturowej jako niezbędny element edukacji w dobie globalizacji. *Nauczyciel i Szkoła*, (1-2 (26-27)), 25–39. Pobrano z http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Nauczyciel_i_Szkola/Nauczyciel_i_Szkola-

[r2005-t1 2 \(26 27\)/Nauczyciel i Szkoła-r2005-t1 2 \(26 27\)-s25-39/Nauczyciel i Szkoła-r2005-t1 2 \(26 27\)-s25-39.pdf](http://www.miotk.eu/filozofia-socjologia-zagrozenie-wielokulturowoscia.html)

Miotk, W. (2011, styczeń 14). Zagrożenie wielokulturowości(a)? Pobrano z <http://www.miotk.eu/filozofia-socjologia-zagrozenie-wielokulturowoscia.html>

Nikitorowicz, J. (2013). Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych. Wprowadzenie w realizowaną problematykę. W T. Bajkowski, J. Nikitorowicz, M. Sobecki, W. Danielewicz, J. Muszyńska, i D. Misiejuk (Red.), *Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych* (ss. 4–12). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, Uniwersytet w Białymstoku.

Pobrano z

http://pedagogika.uwb.edu.pl/files/file/PDF/PUBLIKACJE/Kompetencje_do_komunikacji_miedzykulturowej.pdf

Szczurek-Boruta, A. (2009). Od wielokulturowości do międzykulturowości-od edukacji wielokulturowej do edukacji międzykulturowej. W D. Rozmus i S. Witkowski (Red.), *Regionalizm w szkolnej edukacji Wielokulturowość Zagłębia Dąbrowskiego* (ss. 16–26). Sosnowiec - Dąbrowa Górnicza - Będzin: Instytut Zagłębiowski Wyższej Szkoły Humanitas Muzeum Miejskie „Sztęgarka” Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego.

Pobrano z

new.wst.edu.pl/content/download/320/1842/file/Wielokulturowosc.pdf

Truszkowska, J. (2005). Autoedukacja wobec globalizacji. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy / Uniwersytet Rzeszowski*, (7), 449–455. Pobrano z [http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-](http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171220733)

[000171220733](http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171220733)

Wilsz, J. (b.d.). IMPLIKACJE PRZEMIAN NA RYNKU PRACY DLA EDUKACJI1. Pobrano z

<http://www.jolantawilsz.pl/attachment/id/53> - w metadanych pliku informacja, iż

plik został utworzony 11.10.2013 r.

Zielińska, J. (2002, luty). Jak się odnaleźć w chaosie wartości? Pobrano 19 luty 2016, z

http://www.eid.edu.pl/archiwum/2002,100/luty,176/jak_sie_odnalec_w_chaosie_wartosci,1240.html

Zapóżylenie nr 1

„Procesy globalizacyjne mają wszechstronny wpływ na kształtowanie się kultury. Dyfuzja towarów i usług zmienia dotychczasowe zapatrywania na sposób zachowania w określonych sytuacjach, jak np. celebrowanie świąt.” (Wiśniewski, 2015b, s. 286)

„Procesy globalizacyjne mają wpływ na kształtowanie się kultury. Dyfuzja towarów i usług zmienia dotychczasowe zapatrywania na sposób zachowania w określonych sytuacjach, również celebrowania świąt.” (Burdzik, 2013)

Zapóżylenie nr 2

„Tradycyjne tożsamości społeczności narodowych, jak również lokalnych, są narażone na powolną zmianę istniejących zapatrywań na celebrowanie świąt dotychczasowo ważnych dla zbiorowości. Jak zauważa Marian Golka, „globalizacja i kultura masowa uruchomiły – paradoksalnie – zapotrzebowanie na różne lokalne i jednostkowe tożsamości na niespotykaną dotąd skalę (...)”¹³. Nie oznacza to od razu drastycznej konwersji i odsunięcia dotychczasowych form spędzania kulturowo określonego czasu, ale uzupełnienie go o nowe, obce elementy, szeroko propagowane w dyskursie medialnym, przy jednoczesnym pomijaniu rzeczywistego dziedzictwa kulturowego związanego z danym terytorium. Globalizacja zmienia charakter przestrzeni; wydarzenia rozgrywające się na jednym końcu globu mogą mieć wpływ na sytuację na drugim końcu, i vice versa; „Zmieniła się technologia wspomagająca nasze sposoby przemieszczania się, a zwiększająca się liczba mediów sięga poza granice krajów, aby wysuwać roszczenia do naszych zmysłów”¹⁴.” (Wiśniewski, 2015b, s. 286)

„Tradycyjne tożsamości społeczności narodowych, jak również lokalnych, są narażone na powolną zmianę istniejących zapatrywań na celebrowanie świąt dotychczasowo ważnych dla zbiorowości. Jak zauważa Marian Golka, „Globalizacja i kultura masowa uruchomiły – paradoksalnie – zapotrzebowanie na różne lokalne i jednostkowe tożsamości na niespotykaną dotąd skalę (...)” (Golka, 2012, 158). Nie oznacza to od razu drastycznej konwersji i odsunięcia dotychczasowych form spędzania kulturowo określonego czasu, ale uzupełnienie go o nowe, obce elementy, szeroko propagowane w dyskursie medialnym, przy jednoczesnym pomijaniu rzeczywistego dziedzictwa kulturowego

związanego z danym terytorium. Globalizacja zmienia charakter przestrzeni; wydarzenia rozgrywane się na jednym końcu globu mogą mieć wpływ na sytuację na drugim końcu, i *vice versa*; „Zmieniła się technologia wspomagająca nasze sposoby przemieszczania się, a zwiększająca się liczba mediów sięga poza granice krajów, aby wysuwać roszczenia do naszych zmysłów” (Hannerz, 2006, 15).” **(Burdzik, 2013)**

Zapóżylenie nr 3

„Procesy globalizacyjne zmieniają tradycyjne postrzeganie tożsamości, poprzez konfrontację z inną kulturą, której elementy *volens nolens* są wcielane w poczet praktyk kulturowych osób mających doświadczenia z odrębnością innych kultur. Tradycja jako zbiór owych elementów podlega zmianom, będącym wynikiem otwartości społeczeństwa na nowe doświadczenia przeżywania świąt w sposób odmienny od przyjętego, dyfuzji elementów kulturowych w wyniku procesów globalizacyjnych. Kulturowy wymiar przenikania również zdaje się mieć deterministyczny wpływ na konstruowanie się odmienności: „We współczesnym świecie społeczność lokalną definiujemy także w kontekście zmian globalnych, czasem bezpośrednio wpływających na *mniejsze niebo* czy *świat najmniejszy*”15.” **(Wiśniewski, 2015b, s. 287)**

„Procesy globalizacyjne zmieniają tradycyjne postrzeganie tożsamości, poprzez konfrontację z inną kulturą, której elementy *volens nolens* są wcielane w poczet praktyk kulturowych osób mających doświadczenia z odrębnością innych kultur. Tradycja jako zbiór owych elementów podlega zmianom, będącymi wynikiem otwartości społeczeństwa na nowe doświadczenia przeżywania świąt w sposób odmienny od przyjętego, dyfuzji elementów kulturowych w wyniku procesów globalizacyjnych. Kulturowy wymiar przenikania również zdaje się mieć deterministyczny wpływ na konstruowanie się odmienności: „We współczesnym świecie społeczność lokalną definiujemy także w kontekście zmian globalnych, czasem bezpośrednio wpływających na *mniejsze niebo* czy *świat najmniejszy*” (Szczepański, 2011, 17).” **(Burdzik, 2013)**

Zapóżylenie nr 4

„Na skutek procesów globalizacyjnych kultura ulega zmianie, jednakże jej rola w kształtowaniu tożsamości pozostaje niezmienna, służąc integracji społeczności oraz kształtowaniu własnej odrębności od innych zbiorowości. Mając to na uwadze, trzeba mieć świadomość, że globalizacja powoduje zastępowanie tego, co własne, tradycyjne, przez wartości i modele „uniwersalne”, „standardowe”. Świadomość zagrożenia monokulturą prowadzi do potrzeby ochrony własnego dziedzictwa i rodzimej kultury, bez której nie ma mowy o posiadaniu własnej tożsamości.” **(Wiśniewski, 2015b, s. 287)**

„Na skutek procesów globalizacyjnych kultura ulega zmianie, jednakże jej rola w kształtowaniu tożsamości pozostaje niezmienna, służąc integracji społeczności oraz kształtowaniu własnej odrębności od innych zbiorowości. Mając to na uwadze, miejmy świadomość zastępowania tego, co własne, tradycyjne, zauważajmy konieczność ochrony własnego dziedzictwa, własnej kultury, bez której nie ma mowy o posiadaniu własnej tożsamości.” **(Burdzik, 2013)**

Zapóżylenie nr 5

„W dobie globalizacji bardzo często dochodzi do chaosu w życiu społecznym w zakresie reguł prawnych i obyczajowych, czy bezrobocia kształtującego poczucie niepewności. Osłabieniu więzi międzyludzkich sprzyja także coraz ostrzejszy kontrast dotyczący poziomu życia oraz możliwości ekonomicznych poszczególnych członków społeczeństwa.” **(Wiśniewski, 2015b, s. 285)**

„Przedstawiciele nauk humanistycznych i społecznych mocno akcentują istnienie kryzysu więzi społecznej, do którego zdaniem Cz. Banacha (2002) dochodzi m.in. na skutek globalizacji życia społecznego, chaosu w zakresie reguł prawnych i obyczajowych, czy bezrobocia kształtującego poczucie niepewności. Osłabieniu więzi międzyludzkich sprzyja także coraz ostrzejszy kontrast dotyczący poziomu życia oraz możliwości ekonomicznych poszczególnych członków społeczeństwa.” **(Ciupińska, 2005, s. 153)**

Zapóżylenie nr 6

„Od ludzi żyjących w tych specyficznych warunkach, czasach zawirowań i niepewności, oczekuje się jednak świadomego udziału w życiu społecznym i gospodarczym, podejmowania przemyślanych, dojrzałych decyzji oraz przyjmowania całkowitej odpowiedzialności „za swój los”.” **(Wiśniewski, 2015b, s. 285)**

„Od ludzi żyjących w tych specyficznych warunkach, czasach zawirowań i niepewności, oczekuje się jednak świadomego udziału w życiu społecznym i gospodarczym, podejmowania przemyślanych, dojrzałych decyzji oraz przyjmowania całkowitej odpowiedzialności „za swój los”.” **(Ciupińska, 2005, s. 153)**

Zapóżylenie nr 7

„Doskonalenie relacji międzyludzkich to wyzwanie społeczeństwa XXI wieku.” **(Wiśniewski, 2015b, s. 285)**

„Doskonalenie relacji międzyludzkich wyzwaniem społeczeństwa XXI wieku” **(Ciupińska, 2005, s. 153)**

Zapóżylenie nr 8

„Da się zauważyć, że jeżeli człowiek ma być zdolny do aktywnego przekształcania zewnętrznej i wewnętrznej rzeczywistości, to musi dysponować umiejętnościami wchodzenia w różnego rodzaju interakcje, a podstawą tych umiejętności są m.in. kompetencje komunikacyjne.” **(Wiśniewski, 2015b, s. 285)**

„R. Wawrzyniak-Beszterda (2002, s. 46-47) słusznie zauważa, że jeśli zatem człowiek ma być zdolny do aktywnego przekształcania zewnętrznej i wewnętrznej rzeczywistości, to musi dysponować umiejętnościami wchodzenia w różnego rodzaju interakcje, a podstawą tych umiejętności są m.in. kompetencje komunikacyjne.” **(Ciupińska, 2005, s. 157)**

Zapożyczenie nr 9

„Fala globalizacji niesie ze sobą relatywizację, fragmentację i detradycjonalizację już ukształtowanego i ustabilizowanego poczucia tożsamości społecznej. Relatywizacja polega na ciągłym porównywaniu siebie, swojej grupy społecznej lub też społeczeństwa do innych, a także na uzmysłowieniu sobie, że własna tożsamość jest „konstrukcją kulturową, a nie uniwersalnym, absolutnym i niezmiennym sposobem funkcjonowania jednostek w zbiorowości i samych zbiorowości ludzkich”¹⁰. Drugi czynnik oznacza rozczłonkowanie rzeczywistości społecznej, będącej wcześniej w pewien sposób spójną. Obecnie człowiek działa w lokalnym, narodowym i globalnym społeczeństwie. Detradycjonalizacja to uświadomienie sobie faktu, że tradycja jest tworem kulturowym i podlega historycznym zmianom¹¹.” (Wiśniewski, 2015b, ss. 285–286)

„Warto wspomnieć, że trzecia fala globalizacji niesie ze sobą relatywizację, fragmentację i detradycjonalizację już ukształtowanego i ustabilizowanego poczucia tożsamości społecznej. Relatywizacja polega na ciągłym porównywaniu siebie, swojej grupy społecznej lub też społeczeństwa do innych, a także na uzmysłowieniu sobie, że własna tożsamość jest „konstrukcją kulturową, a nie uniwersalnym, absolutnym i niezmiennym sposobem funkcjonowania jednostek w zbiorowości i samych zbiorowości ludzkich”^[5]. Drugi czynnik oznacza rozczłonkowanie rzeczywistości społecznej, będącej wcześniej w pewien sposób spójną. Obecnie człowiek działa w lokalnym, narodowym i globalnym społeczeństwie. Detradycjonalizacja to uświadomienie sobie faktu, że tradycja jest tworem kulturowym i podlega historycznym zmianom^[6].” (Dudzińska, 2009)

Zapożyczenie nr 10

„Globalizacja niesie ze sobą także zagrożenie związane ze standaryzacją myślenia i zachowań w skali dotąd nieznanej, gdyż wykraczającej zdecydowanie poza środowisko lokalne. Stopień standaryzacji zależy od szeregu czynników, wśród których wyróżnić można atrakcyjność ekonomiczną i kulturalną społeczności lokalnej czy społeczeństwa narodowego, państwowego czy wyznaniowego, odmienności w sferze edukacji. Stanowi to też jeden z czynników wywołujących zagrożenie tożsamości kulturowej społeczeństw¹².” (Wiśniewski, 2015b, s. 286)

„Globalizacja niesie ze sobą zagrożenie związane ze standaryzacją myślenia i zachowań w skali dotąd nieznanej, gdyż wykraczającej zdecydowanie poza środowisko lokalne. Stopień standaryzacji zależy od szeregu czynników, wśród których wyróżnić można atrakcyjność ekonomiczną i kulturalną społeczności lokalnej czy społeczeństwa narodowego, państwowego czy wyznaniowego, odmienności w sferze edukacji. Stanowi to też jeden z czynników wywołujących zagrożenie tożsamości kulturowej społeczeństw¹⁰.” (Truszkowska, 2005, s. 451)

Zapożyczenie nr 11

„Natura losu ludzkiego i dynamika aktualnych przemian społecznych znacząco wpływają na obraz życia i funkcjonowania współczesnego człowieka. Powodują one, że jego egzystencja w sposób bezwzględny konfrontowana jest z różnymi poważnymi

problemami, wydarzeniami krytycznymi i sytuacjami traumatycznymi, inicjującymi kryzys emocjonalny jako przejściowe zaburzenie równowagi psychicznej. Kryzys emocjonalny mający znaczenie przełomowe, włączony w bieg życia staje się więc wyzwaniem dla człowieka, a jego różne oblicza mogą w znaczącym stopniu zagrażać jego integralności i tożsamości.” (Wiśniewski, 2015b, s. 286)

„Natura losu ludzkiego i dynamika aktualnych przemian społecznych znacząco wpływają na obraz życia i funkcjonowania współczesnego człowieka. Powodują one, że jego egzystencja w sposób bezwzględny konfrontowana jest z różnymi poważnymi problemami, wydarzeniami krytycznymi i sytuacjami traumatycznymi, inicjującymi kryzys emocjonalny jako przejściowe zaburzenie równowagi psychicznej. Kryzys emocjonalny mający znaczenie przełomowe, wlepiony w bieg życia staje się więc wyzwaniem dla człowieka, a jego różne oblicza mogą w znaczącym stopniu zagrażać jego integralności i tożsamości.” („Konferencja: « Oblicza kryzysu współczesnego człowieka»”, 2012)

Zapożyczenie nr 12

„Globalizacja kultury niesie z sobą relatywizację wartości i norm, zachwianie pamięci społecznej, uniformizację, sptyczenie i komercjalizację kultury, wielką jej zmienność, oderwanie od środowiska życia i od osoby ludzkiej. Kultura globalna, którą wielu określa jako kulturę konsumpcyjną, nie pogłębia osobowości jednostek, które nią żyją; często są one wewnętrznie puste i osamotnione, nastawione wyłącznie na zaspokajanie potrzeb doczesnych, ulegają ciągle zmieniającym się modom.” (Wiśniewski, 2015b, s. 286)

„Globalizacja kultury niesie z sobą relatywizację wartości i norm, zachwianie pamięci społecznej, uniformizację, sptyczenie i komercjalizację kultury, wielką jej zmienność, oderwanie od środowiska życia i oderwanie od osoby ludzkiej. Kultura globalna, którą wielu określa kulturą konsumpcyjną, nie pogłębia osobowości jednostek, które nią żyją; często są one wewnętrznie puste i osamotnione, nastawione wyłącznie na zaspokajanie potrzeb doczesnych, ulegają ciągle zmieniającym się modom.” (Dyczewski, 2003)

Zapożyczenie nr 13

„Różnorodność grup młodzieżowych, pozostawanie pod wpływem odmiennych wpływów kulturowych powoduje, że zadania życiowe uznawane przez młodzież za ważne i godne realizacji różnią się stopniem ważności, jak i możliwością ich realizacji. Rozbieżność pomiędzy poziomem ważności danego zadania a poczuciem jego realizacji będzie źródłem dyskomfortu, poczucia niezadowolenia i niespełnienia. Będzie owocować poczuciem zablokowania możliwości rozwoju i samorealizacji, obniżając poczucie zadowolenia z życia. Szansa realizowania własnych możliwości jest bowiem ważnym czynnikiem podnoszącym poczucie jakości życia, nadającym mu równocześnie znaczenie i sens.” (Wiśniewski, 2015b, s. 288)

„Różnorodność grup młodzieżowych, pozostawanie pod wpływem odmiennych wpływów kulturowych powoduje, że zadania życiowe uznawane przez młodzież za ważne i godne realizacji różnią się stopniem ważności, jak i możliwością ich realizacji.

Rozbieżność pomiędzy poziomem ważności danego zadania a poczuciem jego realizacji będzie źródłem dyskomfortu, poczucia niezadowolenia i niespełnienia. Będzie owocować poczuciem zablokowania możliwości rozwoju i samorealizacji, obniżając poczucie zadowolenia z życia. Szansa realizowania własnych możliwości jest bowiem ważnym czynnikiem podnoszącym poczucie jakości życia, nadającym mu równocześnie znaczenie i sens.”(Zielińska, 2002)

Zestawienie zapożyczeń w artykule autorstwa dr Daniela Wiśniewskiego
„Wielokulturowość jako problem w dobie globalizacji” (Wiśniewski, D. (2014)).
Wielokulturowość jako problem w dobie globalizacji. W D. Kowalska i U. Strzelczyk-Radula
(Red.), *Ważne sprawy naszych uczniów* (ss. 35–46). Opole: WYDAWNICTWA WYŻSZEJ
SZKOŁY ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI W OPOLU)

dostępnym na:

<http://pedagogika.wszia.opole.pl/ebook/uczniowie2014.pdf>

[cytowanego poniżej jako (Wiśniewski, 2014)]

z artykułów:

Dyczewski, L. (2003). Kultury narodowe w dobie globalizacji. *Głos Ziemi Urzędowskiej*

2003. Pobrano z <http://gokurzedow.pl/u/gzu03/09.htm>

Grabowska, B. (2009). Edukacja regionalna-zadania szkoły w społeczeństwie globalnym. W

D. Rozmus i S. Witkowski (Red.), *Regionalizm w szkolnej edukacji Wielokulturowość*

Zagłębia Dąbrowskiego (ss. 8–15). Sosnowiec - Dąbrowa Górnicza - Będzin: Instytut

Zagłębiowski Wyższej Szkoły Humanitas Muzeum Miejskie „Szttygarka” Forum dla

Zagłębia Dąbrowskiego. Pobrano z

new.wst.edu.pl/content/download/320/1842/file/Wielokulturowosc.pdf

Janota, M. (2012). Wielokulturowa droga do sukcesu. *Gazeta MSP*, (7(123)). Pobrano z

http://gazeta-msp.pl/?id=pokaz_artykul&indeks_artykulu=2098

Leśniak, M. (b.d.). EDUKACJA NA TLE PROCESÓW GLOBALIZACJI. Pobrano z

<http://www.malopolska.edu.pl/plik/56/> - w metadanych pliku informacja, iż plik

został utworzony 02.04.2009 r.

Mamzer, H. (2001). Wielokulturowość- czy wyzwolenie z więzów etnocentryzmu? *Przeгляд*

Bydgoski, (XII), 33–43. Pobrano z

http://www.hfhrpol.waw.pl/wielokulturowosc/documents/doc_68.pdf

Michalik, U. (2005). Kształtowanie świadomości kulturowej oraz poprawianie komunikacji międzykulturowej jako niezbędny element edukacji w dobie globalizacji. *Nauczyciel i Szkoła*, (1-2 (26-27)), 25–39. Pobrano z

[http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Nauczyciel i Szkoła/Nauczyciel i Szkoła-r2005-t1 2 \(26 27\)/Nauczyciel i Szkoła-r2005-t1 2 \(26 27\)-s25-39/Nauczyciel i Szkoła-r2005-t1 2 \(26 27\)-s25-39.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Nauczyciel_i_Szkoła/Nauczyciel_i_Szkoła-r2005-t1_2_(26_27)/Nauczyciel_i_Szkoła-r2005-t1_2_(26_27)-s25-39/Nauczyciel_i_Szkoła-r2005-t1_2_(26_27)-s25-39.pdf)

Miotk, W. (2011, styczeń 14). Zagrożenie wielokulturowości(ą)? Pobrano z <http://www.miotk.eu/filozofia-socjologia-zagrozenie-wielokulturowoscia.html>

Szczurek-Boruta, A. (2009). Od wielokulturowości do międzykulturowości-od edukacji wielokulturowej do edukacji międzykulturowej. W D. Rozmus i S. Witkowski (Red.), *Regionalizm w szkolnej edukacji Wielokulturowość Zagłębia Dąbrowskiego* (ss. 16–26). Sosnowiec - Dąbrowa Górnicza - Będzin: Instytut Zagłębiowski Wyższej Szkoły Humanitas Muzeum Miejskie „Sztygarka” Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego.

Pobrano z

new.wst.edu.pl/content/download/320/1842/file/Wielokulturowosc.pdf

Wilsz, J. (b.d.). IMPLIKACJE PRZEMIAN NA RYNKU PRACY DLA EDUKACJI1. Pobrano z <http://www.jolantawilsz.pl/attachment/id/53> - w metadanych pliku informacja, iż plik został utworzony 11.10.2013 r.

Zapozyczenie nr 1

„Mając kontakt z odmiennymi kulturami, mamy dużą szansę kształtowania autonomii własnej osoby. Stykając się z różnymi wartościami, odmiennymi sposobami ujmowania rzeczywistości, odmiennymi zwyczajami i wytworami, nieustannie coś nowego poznajemy, oceniamy i wybieramy, a tym samym zyskujemy swoistą niezależność w stosunku do środowiska, w którym żyjemy. Także w stosunku do grup społeczno-kulturowych, do których przynależymy, zachowujemy dość wysoki stopień autonomii.

Można więc powiedzieć, że wielokulturowość jest ważnym czynnikiem rozwoju poznawczych właściwości jednostek, co sprzyja wzmacnianiu i przeżywaniu ich autonomii, jednocześnie

dając szansę na świadome przeżycie własnej tożsamości kulturowej i osobistej godności.”
(Wiśniewski, 2014, s. 37)

„Jednostki stykając się z odmiennymi kulturami mają dużą szansę kształtowania autonomii własnej osoby. Stykając się z różnymi wartościami, odmiennymi sposobami ujmowania rzeczywistości, odmiennymi zwyczajami i wytworami, nieustannie coś nowego poznają, oceniają i wybierają, a tym samym zyskują swoistą niezależność w stosunku do środowiska, w którym żyją. Także w stosunku do grup społeczno-kulturowych, do których przynależą, zachowują dość wysoki stopień autonomii.

Żadna z grup nie posiada ich w całości i nie są one jedynie ich elementem, lecz pozostają zawsze wolnymi członkami któreś z grup, mogą w niej pozostać i od niej odejść. Są niezależne zewnętrznie i wolne wewnętrznie. Można więc powiedzieć, że wielokulturowość jest ważnym czynnikiem rozwoju zarówno poznawczych jak i woliwnych właściwości jednostek, co sprzyja wzmocnieniu i przeżywaniu ich autonomii, jednocześnie dając szansę na świadome przeżycie własnej tożsamości kulturowej i osobistej godności” **(Dyczewski, 2003)**

Zapóżyczenie nr 2

„Refleksja nad komunikacją stwarza szansę na lepsze, skuteczniejsze współdziałanie w trakcie spotkań międzykulturowych oraz skłania uczestników tych spotkań do analizy własnego postępowania.” **(Wiśniewski, 2014, s. 37)**

„Refleksja nad komunikacją międzykulturową stwarza szansę na lepsze, skuteczniejsze współdziałanie w trakcie spotkań międzykulturowych oraz skłania uczestników tych spotkań do analizy własnego postępowania.” **(Michalik, 2005, s. 27)**

Zapóżyczenie nr 3

„Kontakty z innymi kulturami pozwalają na poszerzenie własnych horyzontów myślowych przez ukazywanie innych standardów myślenia, pozwalają zrozumieć istnienie innych poza naszymi (wydawałoby się jedynymi), które mogą być równie ważne. Kontakt z „innością” – kierowany tendencją rozumu do samoulepszenia – nastawiony byłby więc na poszukiwanie elementów wspólnych, na których bazie nawiązywane byłoby porozumienie z „innością”, ta zaś mogłaby być zaakceptowana, jako że mieściłaby się w marginesie stworzonym przez podobieństwo dla różnicy. Kontakt z inną kulturą może więc prowadzić do porozumienia.” **(Wiśniewski, 2014, s. 37)**

„Można więc wysunąć tezę, że kontakt z innymi kulturami pozwala na poszerzenie własnych horyzontów myślowych. Poprzez ukazywanie innych standardów myślenia, pozwala na dostrzeżenie, faktu, że własne poglądy danej kultury nie są jedynymi, że istnieją inne, które mogą być równie ważne. Kontakt z innością- kierowany tendencją rozumu do samoulepszenia nastawiony byłby więc na poszukiwanie elementów wspólnych, na bazie których nawiązywane byłoby porozumienie z innością. Ta zaś- mogłaby być zaakceptowana, jako że mieściłaby się w marginesie stworzonym przez podobieństwo dla różnicy. Kontakt z inną kulturą może więc prowadzić do porozumienia.” **(Mamzer, 2001, s. 10)**

Zapóżylenie nr 4

„Stykając się z odmiennymi kulturowo grupami, zmuszani jesteśmy do poznawania odmiennych wartości, norm, wzorów zachowań, przedmiotów, a następnie do dokonywania ciągłych wyborów. Sprzyja to:

- uczeniu się życia z odmiennością i kształtowaniu postawy tolerancji wobec „innych” i „odmiennych”;
- kształtowaniu zdolności łączenia różnorodnych elementów w nowe całości i utrzymywania ładu w różnorodności;
- wyrabianiu zdolności do przeciwstawiania się ujednoliconym gustom i przekraczania przeciętności. Ostatecznie jednostki stają się bardziej kreatywne.” **(Wiśniewski, 2014, s. 37)**

„Jednostki stykając się z odmiennymi kulturowo grupami, zmuszane są do poznawania odmiennych wartości, norm, wzorów zachowań, przedmiotów, a następnie do dokonywania ciągłych wyborów. Sprzyja to: – uczeniu się życia z odmiennością i kształtowaniu postawy tolerancji wobec „innych” i „odmiennych”; – kształtowaniu zdolności łączenia różnorodnych elementów w nowe całości i utrzymywania ładu w różnorodności; – wyrabianiu zdolności do przeciwstawiania się ujednoliconym gustom i przekraczania przeciętności. Ostatecznie, jednostki stają się bardziej kreatywne.” **(Dyczewski, 2003)**

Zapóżylenie nr 5

„Obserwując to, co dzieje się na świecie, a w szczególności zamiany we własnej kulturze, możemy określić kierunek ich metamorfozy. Wszelkie anglicyzmy, powszechnie już stosowane w języku polskim, coraz huczniej obchodzone święto walentynek, a nawet powolna zamiana Święta Zmarłych na Halloween świadczą o jednolicieniu się kultur, czyli o ciągłym, i to nawet dosyć szybkim, dążeniu do monokultury. Można sobie więc już teraz wyobrazić świat – wszędzie będą obchodzone w ten sam sposób te same święta, ludzie będą to samo jedli, to samo pili i tak samo bawili się na przyjęciach i dyskotekach. Będą słuchali tej samej muzyki, oglądali te same filmy, programy rozrywkowe i żyli tymi samymi problemami.” **(Wiśniewski, 2014, s. 38)**

„Obserwując to co dzieje się na świecie, a w szczególności zmiany we własnej kulturze, możemy określić kierunek ich metamorfozy. Przyjrzyjmy się na początek naszej kulturze. Wszelkie anglicyzmy, które są powszechnie już stosowane w języku polskim, coraz huczniej obchodzone święto Walentynek, a nawet powolna zamiana Święta Zmarłych na Halloween, świadczą o jednolicieniu się kultur, czyli o ciągłym i to nawet dosyć szybkim dążeniu do monokultury. Można sobie więc, już teraz, wyobrazić świat, gdzie na całym globie będą te same święta, obchodzone w ten sam sposób, ludzie będą to samo jedli, to samo pili i tak samo bawili się na dancingach i dyskotekach. Będą słuchali tej samej muzyki, oglądali te same filmy, programy rozrywkowe i żyli tymi samymi problemami.” **(Miotk, 2011)**

Zapóżylenie nr 6

„Globalizacja kultury niesie relatywizację wartości i norm, zachwianie pamięci społecznej, uniformizację, spłylenie i komercjalizację kultury, wielką jej zmienność, oderwanie od

środowiska życia i oderwanie od osoby ludzkiej. Kultura globalna, którą wielu określa kulturą konsumpcyjną, nie pogłębia osobowości jednostek, które nią żyją; często są one wewnętrznie puste i osamotnione, nastawione wyłącznie na zaspokajanie potrzeb doczesnych, ulegają ciągle zmieniającym się modom.” **(Wiśniewski, 2014, s. 38)**

„Globalizacja kultury niesie z sobą relatywizację wartości i norm, zachwianie pamięci społecznej, uniformizację, spłyconie i komercjalizację kultury, wielką jej zmienność, oderwanie od środowiska życia i oderwanie od osoby ludzkiej. Kultura globalna, którą wielu określa kulturą konsumpcyjną, nie pogłębia osobowości jednostek, które nią żyją; często są one wewnętrznie puste i osamotnione, nastawione wyłącznie na zaspokajanie potrzeb doczesnych, ulegają ciągle zmieniającym się modom” **(Dyczewski, 2003)**

Zapóżylenie nr 7

„Wzmacnianie kultury lokalnej – regionalnej – narodowej w harmonijnym układzie z kulturą europejską i ogólnościową jest przejawem troski o kulturę i o człowieka. Jest to polityka obrony kultury europejskiej przed ujednoczeniem.” **(Wiśniewski, 2014, s. 38)**

„Wzmacnianie kultury lokalnej – regionalnej – narodowej w harmonijnym układzie z kulturą europejską i ogólnościową jest przejawem troski o kulturę i o człowieka. Jest to polityka obrony kultury europejskiej przed ujednoczeniem” **(Dyczewski, 2003)**

Zapóżylenie nr 8

„Podstawą owocnej i harmonijnej współpracy w środowisku wielokulturowym jest sprawna i precyzyjna komunikacja.” **(Wiśniewski, 2014, s. 38)**

„Podstawą owocnej i harmonijnej współpracy w środowisku wielokulturowym jest sprawna i precyzyjna komunikacja.” **(Janota, 2012)**

Zapóżylenie nr 9

„Podstawą owocnej i harmonijnej współpracy w środowisku wielokulturowym jest sprawna i precyzyjna komunikacja. Może ona mieć specyficzny charakter u różnych narodowości. To, co w naszej kulturze przyjmuje się za normalne, może być niedopuszczalne dla przedstawicieli innych obyczajowości. Dlatego ważne jest, aby umieć zrozumieć różnice w tradycjach, kulturze oraz religii, szanować je, a nie krytykować.” **(Wiśniewski, 2014, s. 38)**

„Kolejną przeszkodą w komunikacji może być specyficzny charakter różnych narodowości. To co w naszej kulturze przyjmuje się za normalne, dla ludzi z innego kontynentu może być niedopuszczalne. Dlatego ważne jest, aby rozumieć te różnice zarówno w tradycji, kulturze, jak również religii, szanować je i nie krytykować.” **(Janota, 2012)**

Zapóżylenie nr 10

„Każdy naród ma swoją specyfikę, bardzo łatwo zranić osobiste uczucia drugiej osoby.”
(Wiśniewski, 2014, s. 38)

„Każdy naród ma swoją specyfikę, bardzo łatwo zatem zranić, nawet niezamierzenie, osobiste uczucia pracownika.” **(Janota, 2012)**

Zapożyczenie nr 11

„W dobie globalizacji ludzie z wielu kultur egzystują ze sobą na co dzień. Organizacja jako system będący w symbiozie z otoczeniem musi dostosowywać się do zmian w nim zachodzących.” **(Wiśniewski, 2014, s. 38)**

„W dobie globalizacji i postępu telekomunikacyjnego, ludzie z wielu kultur egzystują ze sobą na co dzień. Organizacja, jako system będący w symbiozie z otoczeniem, musi dostosowywać się do zmian w nim zachodzących.” **(Janota, 2012)**

Zapożyczenie nr 12

„Procesy globalizacji są najbardziej zaawansowane w dziedzinach gospodarczej i politycznej. Tworzy się także kultura globalna. Sprzyjają temu: poszerzanie rynku, obalanie granic politycznych, tworzenie wspólnego systemu kształcenia i wspólnego prawa, a przede wszystkim gwałtowny rozwój mediów. Media, podobnie jak żyły w organizmie rozprawiają- ce krew, w niebywale szybkim tempie upowszechniają na całym świecie określone wartości, idee, wzory zachowań, przedmioty, sposoby myślenia i reagowania, ułatwiają także szybkie przemieszczanie się ludzi.” **(Wiśniewski, 2014, ss. 39–40)**

„Procesy globalizacji są najbardziej zaawansowane w dziedzinach gospodarczej i politycznej. Tworzy się także kultura globalna. Sprzyja temu poszerzanie rynku, obalanie granic politycznych, tworzenie wspólnego systemu kształcenia i wspólnego prawa, a przede wszystkim gwałtowny rozwój mediów. Media, podobnie jak żyły w organizmie rozprawiające krew, w niebywale szybkim tempie upowszechniają po całym świecie określone wartości, idee, wzory zachowań, przedmioty, sposoby myślenia i reagowania, ułatwiają także szybkie przemieszczanie się ludzi.” **(Dyczewski, 2003)**

Zapożyczenie nr 13

„Akcentowanie suwerenności kultury każdej grupy etnicznej i każdego narodu w Europie nie jest przejawem separatyzmu czy nacjonalizmu, lecz rozumieniem istoty bogactwa kulturowego, bowiem „wszystkie kultury są częścią wspólnego dziedzictwa ludzkości”. I należy czynić wszystko, aby żadna kultura z tego dziedzictwa nie wypadła. Aby suwerenność i rozwój kultur narodowych były zagwarantowane¹⁹.” **(Wiśniewski, 2014, s. 41)**

„Akcentowanie suwerenności kultury każdej grupy etnicznej i każdego narodu w Europie nie jest przejawem separatyzmu czy nacjonalizmu, lecz rozumieniem istoty bogactwa kulturowego, bowiem „wszystkie kultury są częścią wspólnego dziedzictwa ludzkości”⁸. I należy czynić wszystko, aby żadna kultura z tego dziedzictwa nie wypadła. Aby suwerenność i

rozwój kultur narodowych były zagwarantowane, należy przestrzegać wielu zasad.”
(Dyczewski, 2003)

Zapóżylenie nr 14

„W dzisiejszych czasach wykształcony człowiek nie może pozwolić sobie na ignorancję w sprawie zjawiska globalizacji; wiedza o jej mechanizmach musi się stać częścią ogólnej edukacji. Przenika ona bowiem każdą dziedzinę życia i wywiera wpływ zarówno na życie zawodowe, jak i prywatne. Szczególnym piętnem będzie się ona odciskać, i już to czyni, na młodych pokoleniach – współczesnym i przyszłych²¹.” (Wiśniewski, 2014, s. 42)

„W dzisiejszych czasach człowiek nie może „pозwolić sobie na ignorancję w sprawie zjawiska globalizacji; wiedza o jej mechanizmach musi stać się częścią ogólnej edukacji. Przenika ona bowiem każdą dziedzinę życia i odciska się zarówno na życiu zawodowym, jak i prywatnym – niezależnie od tego w jakiej części świata przyszło nam się urodzić i żyć. Szczególnym piętnem będzie się ona odciskała, i już to czyni, na młodych pokoleniach – współczesnym i przyszłych²⁸.” (Wilsz, b.d., ss. 6–7)

Zapóżylenie nr 15

„Kultura i edukacja nadają kierunek ludzkiemu myśleniu i działaniu, inspirują do zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych człowiekowi do aktywności. Mirosław J. Szymański pisze: „Urzeczywistnienie nawet prawidłowo wytyczonych celów edukacji, która w bardziej złożonym i zmiennym świecie bez wątplenia jest jedną z głównych dróg budowania pomyślnych perspektyw jednostki i społeczeństwa, wymaga silniejszego odwołania się do poczucia odpowiedzialności obecnych i przyszłych polityków, przedsiębiorców, osób sprawujących funkcje kierownicze w administracji państwowej, terenowej, w organizacjach, stowarzyszeniach i instytucjach niepublicznych. Odnosi się to także do intelektualistów i innych osób mających pozycje opiniotwórcze²⁷.” (Wiśniewski, 2014, s. 44)

„Kultura i edukacja nadają kierunek ludzkiemu myśleniu i działaniu, inspirują do zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych człowiekowi do aktywności. Zastanawiając się nad kształtem współczesnej edukacji Mirosław J. Szymański pisze: „Urzeczywistnienie nawet prawidłowo wytyczonych celów edukacji, która w bardziej złożonym i zmiennym świecie bez wątplenia jest jedną z głównych dróg budowania pomyślnych perspektyw jednostki i społeczeństwa, wymaga silniejszego odwołania się do poczucia odpowiedzialności obecnych i przyszłych polityków, przedsiębiorców, osób sprawujących funkcje kierownicze w administracji państwowej, terenowej, w organizacjach stowarzyszeniach i instytucjach niepublicznych. Odnosi się to także do intelektualistów i innych osób mających pozycje opiniotwórcze⁵.” (Leśniak, b.d., s. 2)

Zapóżylenie nr 16

„Od szkoły w dobie globalizacji oczekujemy zmiany tożsamości polegającej nie tylko na przystosowaniu się do zmieniających się warunków życia społecznego, lecz także na kształtowaniu zarówno postaw otwartych, jak i krytycznych wobec dokonujących się przemian. Pomocna w tym jest, i powinna być, edukacja regionalna, której podstawową

wartość stanowi koncepcja człowieka gotowego do przekazywania dorobku dziejowego swoim następcom, ujawniająca istnienie wewnętrznej więzi międzypokoleniowej, umacniająca poczucie wspólnoty i patriotyzm lokalny, a nie regionalizm jako wartość samą w sobie²⁸. „ (Wiśniewski, 2014, s. 44)

„Od szkoły w dobie globalizacji oczekujemy zmiany tożsamości polegającej nie tylko na przystosowaniu się do zmieniających się warunków życia społecznego, lecz także na kształtowaniu zarówno postaw otwartych, jak i krytycznych wobec dokonujących się przemian. Pomocna w tym jest, i powinna być, edukacja regionalna, której podstawową wartość stanowi koncepcja człowieka gotowego do przekazywania dorobku dziejowego swym następcom, ujawniająca istnienie wewnętrznej więzi międzypokoleniowej, umacniająca poczucie wspólnoty i patriotyzm lokalny, a nie regionalizm jako wartość sama w sobie³⁰.” (Grabowska, 2009, s. 15)

Zapóżylenie nr 17

„Państwa europejskie przyjęły jako standard równość praw wszystkich obywateli państw UE, respektowanie praw mniejszości, możliwość rozwijania własnej kultury i oświaty przez grupy narodowościowe i etniczne. Zakres i sposób wypełniania przez poszczególne państwa zobowiązań i korzystanie z prawnych możliwości przez różne grupy mniejszościowe są jednak wciąż odmienne. Społeczny odbiór praktycznych rozstrzygnięć oraz dawniejsze i współczesne przykłady działań skłaniają do ostrożności w uogólnieniach. T. Lewowicki zauważa, że „[...] z wielu powodów podtrzymuje się wciąż dominację edukacji wielokulturowej i pedagogiki wielokulturowej, ta zaś przy znanych zaletach – charakteryzuje się jednak także dążeniami izolacjonistycznymi, obronnymi, utrwalająco-osobniczymi”²⁹” (Wiśniewski, 2014, ss. 44–45)

„Państwa europejskie przyjęły jako standard równość praw wszystkich obywateli państw UE, respektowanie praw mniejszości, możliwość rozwijania własnej kultury i oświaty przez grupy narodowościowe i etniczne. Zakres i sposób wypełniania przez poszczególne państwa zobowiązań i korzystanie z prawnych możliwości przez różne grupy mniejszościowe są jednak wciąż odmienne. Społeczny odbiór praktycznych rozstrzygnięć oraz dawniejsze i współczesne przykłady działań w tym (modele) skłaniają do ostrożności w uogólnieniach. T. Lewowicki zauważa, że: „z wielu powodów podtrzymuje się wciąż dominację edukacji wielokulturowej i pedagogiki wielokulturowej, ta zaś przy znanych zaletach - charakteryzuje się jednak także dążeniami izolacjonistycznymi, obronnymi, utrwalająco -wsobniczymi”³¹.” (Szcurek-Boruta, 2009, s. 25)